

МІМІКРІЯ ЯК ДЕСТРУКТИВНИЙ ЧИННИК ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Alla Bobruk. Mimicry as a destructive factor of the ukrainian society political culture.

The article deals with important issues related with the sustainable existence of the Ukrainian society such negative phenomena as social and political mimicry. It considers that political mimicry is generally destructive, and facilitates the adaptation of political actors and their manipulation under citizens consciousness.

It is shown that the nature of political mimicry is associated with the necessity of the struggle for power conservation status by political elite. The author defines political mimicry as a means of self-protection in crisis situations. This paper investigates the reasons for political mimicry existence in Ukrainian society, among them the author names „post soviet union „ attributes which are present in Ukrainian politics mental attitudes and behaviors at the level of elites. The author thinks that the main factors, both important components of Ukrainian society political culture which would provide immunity from political mimicry should be considered : the formation and development of public protest activities which demonstrate the appropriate level of political consciousness and culture and the activity of politically critical thinking citizens, specifically reflecting their political consciousness. Nowadays it should be an important feature of Ukrainian society political culture, especially in the context of mimicry politicians activity recognition. Besides it is important to establish real institution of political responsibility in Ukrainian society.

Key words: political mimicry, imitation, political culture, political consciousness.

Актуальність дослідження політичної мімікрії обумовлюється передусім суспільною потребою з'ясування не лише глибинної її сутності, детермінант, форм проявів, а й наслідків маскувальної (імітаційної) поведінки громадян і політиків, що здійснюється ними в процесі їх пристосування до змін, трансформацій та кризового стану. Сьогодні в Україні політичною або ідеологічною зрадою здивувати неможливо. Депутати змінюють фракції, партії змінюють кольори, політики сповідають гасла, діаметрально протилежні тим, що вони висували вчора (достатньо навести, як приклад, позицію экс-президента України В. Януковича стосовно підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС). Сьогодні завдяки подіям навколо Євромайдану ми маємо змогу спостерігати швидко зміну політичної орієнтації десятків прихильників колишньої влади, пошук ними нового політичного іміджу.

Пристосуванство стало епідемією, стилем, певною моделлю поведінки, яка тривалий час не обговорювалась і фактично не засуджувалась. Більше того, соціальна реальність, яка репрезентує будь-яку державу як систему, впродовж останніх десятиліть може бути інтерпретована крізь призму саме мімікрійних сценаріїв, і у такий спосіб можна здійснити новий і дещо нетрадиційний погляд на історію, культуру, соціум загалом, на світову та українську реальність.

Не менш важливою є також наукова необхідність теоретичного обґрунтування і методологічного забезпечення теорії політичної мімікрії як адаптивного способу життєдіяльності людей, оскільки в контексті політичної науки це явище поки що залишається практично не дослідженим. У суспільному житті існує суперечність: з одного боку, політична свідомість громадян України та демократизація суспільства сприяють відкритості стосунків між людьми в процесі їх пристосування до соціально-політичного простору, який постійно змінюється, з іншого – спричиняють поширення мімікрійних політичних технологій, що призводить до залежності окремих особистостей та соціальних груп. Наукове пояснення сутності та механізмів цих маскувальних практик не вкладається у рамки існуючих теоретичних уявлень про чесність, моральність та рівень політичної свідомості українських громадян.

Теоретичним підґрунтям дослідження мімікрійних форм є праці М. Гайдегера, Ж. Бодріяра, П. Бурдьє, Р. Мертон, Р. Козера, Р. Дарендорфа, Х. Ортеги-і-Гассета, Т. Парсонса, І. Валлерстайна, Е. Фромма, Д. Белла, П. Сорокіна, Е. Тоффлера, Ю. Габермаса, Ф. Фукуями, П. Штомпки та ін.

Проблеми, пов'язані із механізмами утримання влади політиками шляхом пристосування, розглядаються в працях багатьох науковців, як політологів, так і філософів, соціологів, біологів та ін. Це такі вчені, як О. Гарань, Л. Герасіна, О. Єрмановська, О. Карп'як, А. Лобанова, Д. Ольшанський, М. Панов, О. Фоменков, В. Шульга, Ю. Яковенко та ін. Окремі аспекти вивчення цього феномену містять роботи С. Аверінцева, М. Грачова, Ю. Давидова, В. Дергачова, Е. Дмитрієва, Е. Лукіна, В. Афанасьєва, С. Барсукова, Л. Бляхера, В. Гельмана, І. Пригожина, Л. Сморгунова та ін. У запропонованих ученими дослідженнях соціальна мімікрія розглядається як така, що виконує адаптивно-захисну функцію. На думку більшості вчених, політична мімікрія є негативним явищем, яке існує для політичної гри, маскування брехні та досягнення власної вигоди. З одного боку, політична мімікрія є політичною грою, з іншого, – механізмом самозахисту. Проте проведений аналіз теоретичних робіт, вимоги практики приводять нас до необхідності здійснення комплексного дослідження феномена політичної мімікрії, з чого витікає завдання теоретичного і експериментального опрацювання в рамках політичної науки цього терміну. Виходячи з цього, за мету даної наукової розвідки автор ставить дослідити явище мімікрії як деструктивного чинника політичної культури українського суспільства.

Сам термін «мімікрія» (mimicry) – «захисне пристосування деяких видів тварин і рослин, що визначається їх схожістю з іншими тваринами і рослинами, а також з предметами навколишнього середовища» – спочатку з'явився в зоології [1]. Мімікрійна діяльність живої природи характеризується чіткими параметричними характеристиками, і будь-яка форма надлишковості не має місця, оскільки є безглуздою. Дійсно, хамелеон не буде зеленішим за листок, білий ведмідь – білішим за сніг, деякі риби коралових рифів більш схожими на корали чи колір дна, ніж самі корали чи підводний рельєф і т. п. Зовсім іншу картину нам пропонує людське суспільство. Межа розумного та доцільного, яка є характерною для живої природи, у соціальному середовищі безслідно втрачається і розвивається до абсурдних, збочених та викривлених форм.

При більш детальному розгляді феномену мімікрії у суспільній системі виявляється, що вона охопила всі сфери людського життя, в тому числі і політичну. Попри словникові визначення цього поняття, найбільш повним видається формулювання російського науковця Д. Ольшанського, який визначає його у такий спосіб: «Політична мімікрія – наслідування; складний комплекс захисних заходів і пристосувань соціально-політичного характеру, що дозволяють вижити і зберегтися тим соціальним групам, силам і прошаркам, для яких у суспільстві виникли нестерпні умови життя і діяльності; вимушений засіб самозахисту в кризових ситуаціях» [2, с. 456-457].

Подібними засобами була змушена користуватися інтелігенція в радянському суспільстві після перемоги Жовтневої революції 1917 р. Тому слід зауважити, наскільки стійке й історично повторюване це явище. До політичної мімікрії певним чином вдавалися, наприклад, за часів Й. Сталіна. Можливо, саме тоді, особливо з часів репресій, політична мімікрія стала способом життя певної частини радянських людей, допомагаючи одним вижити, а іншим утриматися при владі. Принагідно наведемо показовий уривок з бесіди Сталіна з Л. Фейхтвангером від 8 січня 1937 р. про культ особистості:

«Фейхтвангер: Я говорю не про почуття любові та поваги з боку робітничих і селянських мас, а про інші випадки. Виставляються в різних місцях ваші бюсти – непривабливі, погано зроблені. На виставці планування Москви, де все одно насамперед думаєш про Вас, – до чого там поганий бюст? На виставці Рембрандта, розгорнутої з великим смаком, до чого там поганий бюст?

Сталін: <...> вони (бюрократи) бояться, якщо не буде погруддя Сталіна, то їх або газета, або начальник вилає, або відвідувач здивується. Це область кар'єризму, своєрідна форма «самозахисту» бюрократів: щоб не чіпали, треба погруддя Сталіна виставити. До всякої партії, яка перемагає, примазуються чужі елементи, кар'єристи. Вони намагаються захистити себе за принципом мімікрії – бюсти виставляють, гасла пишуть, в які самі не вірять <...>

Я бачив, наприклад, у першотравневій демонстрації портрети мої й моїх товаришів: схожі на всіх чортів. Несуть люди із захопленням і не розуміють, що портрети не годяться. Не можна видати наказ, щоб виставляли хороші бюсти, – ну їх до біса!» [3].

Можна пригадати загальнонаціональне «шоу» виборів народних депутатів, Пленумів ЦК КПРС, сесій Верховної Ради СРСР, результати яких були, як водиться, заздалегідь відомі, а їх діячі мали лише виконувати визначені ролі, імітувати демократію й свободу думок. Сьогодні результатом такого стану речей стала підміна понять та реалій людського буття мімікрією, закладеною в природі людини, яка набула гіпертрофованих форм (від публічної демонстрації своєї діяльності до штучного приписування окремих суспільних заслуг чи соціальних функцій, суспільної ваги чи значущості, надзвичайної обдарованості, харизматичності та ін.) і стала невід'ємним елементом багатьох соціальних інститутів, політичних партій, народних обранців, благодійників, науковців, журналістів, працівників медійної індустрії та ін.

Однак розпад Радянського Союзу хоча і знищив, перш за все, у людей страх бути покараними, але не дав на заміну громадянам усвідомлення жити по-справедливості. Невіддільною характеристикою культури українського суспільства стала, так звана «пострадянськість», що передбачалася як тимчасовий стан, але затягнулася на довгі роки. Саме вона, на погляд автора, є живильним середовищем для розповсюдження політичної мімікрії. Пострадянськість – це неприродний симбіоз декларованої на словах відданості демократичним інститутам і здійснюваної недемократичної практики [4]. Атрибути пострадянськості присутні в українському політикумі як на рівні ментальних установок, так і на рівні моделей поведінки еліт. До перших слід віднести:

Всеохопний контроль як необхідність. У пострадянських країнах влада постійно намагалася встановити всеохопний контроль і карати суворо навіть за незначні проступки. В пострадянській реальності, на відміну від радянської, системи контролю і покарання неефективні, пародійні і вкрай корумповані, що лише девальвує саму пострадянську державу.

Абсолютизація ієрархії. Пострадянському політикуму особливо притаманно, коли заслуги людини визначаються не рівнем її освіти, знаннями, досвідом та професіоналізмом, а місцем в ієрархії. Як тільки людина опиняється на керівній посаді, вона не сприймає як рівних та не дослухається до думки людей, які знаходяться хоча б дещо нижче в ієрархії.

Нетолерантність. Пострадянські політики можуть відверто вдаватися до риторики та дискримінаційних заяв у своїх промовах, що розпалюють ворожнечу. Будь-які санкції за нетолерантність – моральні, електоральні, юридичні – відсутні.

До моделей поведінки слід віднести:

Домінування непотизму, блату, кумівства, фаворитизму. Зв'язки з криміналітетом, з одного боку, та правоохоронними органами з іншого, телефонне право, кумівство та непотизм – основні інструменти лобювання та прийняття рішень, вигідних для представників влади або осіб, наближених до неї. Закони при цьому мають лише декоративне значення. Персональні контакти повністю або частково підміняють формальні правила.

Бізнес на державних функціях (влада як бізнес-проект). Система надання послуг громадянам державою націлена не на їх обслуговування, а на заробляння на них грошей. Якість пострадянських послуг зазвичай є дуже низькою, а регуляторні підходи спеціально заплутані, що створює благодатний ґрунт для корупції.

Попередження і викорінення неконтрольованої конкуренції. Політичні лідери зазвичай підбирають у свої команди людей, які не можуть з ними конкурувати і кинути їм виклик. Відсутні передумови та умови для істинної меритократії. Політичних опонентів можуть вилучити з політичного життя чи навіть кинути за ґрати з допомогою вибіркового правосуддя.

Перевага персоналізації над інституалізацією. У пострадянській системі лідер, політична персона значно важливіша за будь-яку інституцію. Останні можуть бути легко видозмінені чи підігнані під інтереси будь-якого політика.

Відсутність санкцій за публічну брехню, плагіат. Характерна риса пострадянських політиків – вони можуть постійно публічно говорити неправду і не несуть за це жодної

відповідальності. На відміну від, скажімо, європейських країн, моральні та формальні санкції за публічну брехню у політиці практично відсутні. Розкрита брехня так само може жодним чином не відобразитись на електоральній підтримці політика. Багато пострадянських політиків активно використовують плагіат у різних формах, знову ж таки без жодних санкцій.

Статусні привілеї політиків. Типові пострадянські політики намагались отримати максимум особистої вигоди від своєї посади і державних ресурсів, доступ до яких вона гарантує. Лише нещодавно «Рада народної довіри» відмінила деякі статусні привілеї депутатському корпусу [5]. Показна розкіш і поклоніння підлеглих для пострадянських політиків вкрай необхідні для самоствердження. Існують спеціальні котеджні містечка, оточені високими парканами, спеціальні лікарні та санаторії (чого варті лише маєтки колишнього президента В. Януковича та генпрокурора Пшонки). Подвійні кордони безпеки встановлюються перед входом у будівлі, де відбуваються заходи, в яких беруть участь високопоставлені особи. Так звану українську еліту переважно складають люди, які змогли на початку дев'яностих або легалізувати тіньовий капітал, або конвертувати владу і зв'язки в такий капітал, або взяти участь у відмиванні так званих сірих або чорних грошей. Сьогодні великий вплив на формування політичного істеблішменту справляє олігархія, яка фактично стала джерелом влади на загальнонаціональному та регіональному рівнях.

Більше того, світогляд і система цінностей абсолютної більшості сучасних українських політиків формувалися в навчальних закладах СРСР – «кузнях соціалістичних кадрів». Такий радянський освітній бекграунд тільки зміцнює пострадянські установки політичних лідерів в Україні, звужуючи їхній кругозір і обмежуючи готовність сприймати і впроваджувати в життя реформи європейського зразка. Для порівняння: зовсім інакшою виглядала ситуація в Грузії, коли при владі перебував уряд, що провів резонансні, як для пострадянського простору, реформи. Більшість міністрів тогочасного Кабміну мали західну освіту.

Перехідний період від радянської системи до становлення українських інститутів перетворився на всезагальну імітацію, як прояв соціально-політичної мімікрії. Державні підприємства вдавали, що платять робітникам, а ті, в свою чергу, вдавали, що працюють, розтягуючи по домівках усе, що вдавалося вкрати на роботі. Було проведено ваучерну приватизацію, яка в реальності виявилася її великою імітацією. Радянські інституції почали імітувати українські національні інститути: КДБ став виконувати роль Служби безпеки України, міліція продовжила боротьбу з «економічними злочинами», хоча вже мав би запанувати вільний ринок, радянські судді почали імітувати нове справедливе і незалежне судочинство, а парламент удавав наполегливу законотворчу роботу [6]. Суспільство, де жодна інституція не функціонує адекватно, а тільки імітує діяльність, є несправжнім і хворим. Симулювання і вдавання, можливо, і є доброю захисною реакцією на певний час, але не як постійно діючий і перманентний стан. Українські державні, політичні та соціальні інститути фактично є симулякрами, а українська держава – сукупністю симулякрів.

Наприклад, сьогодні вже не є таємницею, що насправді українська армія не боєздатна, а від цілковитої поразки її рятувала тільки відсутність збройних зазіхань на наш територіальний суверенітет. Але ситуація навколо анексії Росією Кримської Автономної республіки у березні 2014 р. наочно підтвердила цей факт. Зброя, яку ще виготовляє і продає Україна, в кращому випадку зразка двадцятирічної давнини, та навіть вона не йде на переоснащення українських збройних сил, бо занадто дорога [7].

Можна навести основні ознаки імітації, як способу реалізації політичної мімікрії в українському суспільстві.

1. Імітація історичної правди. Насамперед, це сакралізація історичного простору, насичення його фальшивими ідеалами, які «в силу вдалої імітації стають дуже схожими на реальність, що перетворює реальний вимір на ілюзію з особливим акцентом на неповторності, харизматичності окремого лідера чи партії». За словами Л. Радзиховського, «імітація історії, поєднавшись із сучасним віртуально-модерністським стилем (який сам по собі і є імітацією), отримала своє вираження в «дикій суміші» – віртуальній імітації феодальних, узалежнених відносин» [8].

Власне йдеться про те, що імітація починала сприйматись та утверджуватись як пластичне явище, якому не притаманна певна фіксація, «застигання», вона піддається постійній видозміні та корекції, новітнім інтерпретаціям, які полярно різняться своїми концептуальними позиціями та висвітленнями. На жаль, слід погодитися із Я. Мельник та Н. Криворучко в тому, що наслідком імітації певних подій в історії є те, що країна (зокрема, Україна), в якій відбувається така підміна фактів, історичних оцінок, має минуле, але не має історії. Історія України, яку ми вивчаємо в школах та вузах, яку ми знаємо, – суцільний історичний постмодернізм з періодичним впаданням у надмірно суб'єктивні, емоційні крайнощі, при цьому без відчуття міри, смаку та хорошого стилю [9].

2. Імітація політичної культури владною елітою. Партійно-комуністична верхівка, створивши у пострадянський період родинно-кланові та партійно-кримінальні угруповання, надійно отаборилася в приміщеннях, з яких здійснюється управління оточуючим простором. Оскільки радянська людина формувалася в епоху тоталітаризму, геноциду та безпрецедентного вірнопідданства комуністичним ідеалам, то свідомість більшості представників цієї генерації зазнала значної деформації, зорієнтованої на комуністичну ідеологію та модель світу. Безперечним є те, що керівна політична верхівка перестала зважати на мислячих людей в межах українського суспільно-правового простору, періодично вставляючи їх у певні рамки та перешкоджаючи їх діяльності. На тлі безперервних розмов про духовне відродження владна еліта не зацікавлена в тому, щоб було більше думаючих людей, тому що вона привласнила собі якості не тільки політичної, а й ділової та інтелектуальної еліти [10].

Конфлікти в парламенті – наслідок невиконання законодавчих приписів, встановлених законодавством України. Народними депутатами не виконуються норми Конституції, зокрема, щодо обов'язковості особистої присутності на пленарних засіданнях, особистого голосування, норми Закону України «Про статус народного депутата України», Регламенту. Ігнорування, викривлення положень закону часто призводить до непорозумінь. Як тільки резонансний законопроект опиняється на розгляді в парламенті: щодо мовного питання або щодо виборчого законодавства тощо, – народні обранці щиро демонструють «високий» рівень своєї культури, виваженості та толерантності. Згадати лише конфлікт, що виник під час розгляду законопроект «Про засади державної мовної політики». Лунають взаємні обвинувачення, трапляються бійки, втім, здається, і постраждалих, і нападників це влаштовує.

Характерні ознаки політичної культури нашої еліти яскраво ілюструє її діяльність у внутрішніх справах країни: постійні приватизаційні та реприватизаційні процеси, які дестабілізують поживлення економічного розвитку держави, неконкурентоспроможний бізнес, корумпованість, до безглуздя надмірна бюрократизація, неприховане належним чином зазіхання на стратегічно важливі сфери впливу без відповідного професійного підґрунтя, використання не зовсім «чистих» і, до речі, застарілих PR-технологій, які дедалі частіше всерйоз не сприймаються, лукавий артистизм про патріотичність, безкомпромісність, яка дестабілізує роботу владних структур і характеризує низький рівень дипломатичної гнучкості, розбіжність передвиборчих обіцянок та «реальних дій» в їхній «реалізації», матеріальне всебічне стимулювання позитивного ставлення до певної ситуації (лобіювання), яке йде в розріз із власними переконаннями та ін. Усій українській еліті зараз передусім бракує державницької відповідальності за свої практичні дії і політичної культури.

3. Імітаційна демократія. Це така форма устрою політичної системи, за якої, незважаючи на формально демократичне законодавство і формальне дотримання всіх виборних процедур, фактична участь громадянського суспільства в управлінні державою та вплив суспільства на владу (зворотний зв'язок) є мінімальними. Якщо ж говорити про політичну владу загалом та кожна з гілок зокрема, то їх невід'ємною рисою стала тенденція до принципового порушення функцій. Так, законодавча влада покликана створювати законодавчі ініціативи та ухвалювати їх з урахуванням інтересів суспільних груп. Натомість ця її функція стала виключно імітативною. Діяльність вищих законодавчих органів зводиться до лобіювання своїх вузькопартійних інтересів, які зазвичай мають чітко виражене матеріальне підґрунтя.

Суд (як і інші силові структури) як окрема незалежна гілка влади, теоретично описана ще Монтеск'є та Руссо, став керованим та узалежненим механізмом у руках двох інших гілок влади. Замість правоохоронної системи, що має слугувати захисту прав людини та законності, сформувався черговий каральний інструмент, який стоїть на захисті влади від «злочинних нападів з боку народу» [9]. Тобто охорона громадянських цінностей стає охороною від громадянського суспільства.

Є підстави стверджувати, що практично усі форми державної влади в Україні, інтегруючи попередній історичний досвід, перетворились на імітацію, симулякр, муляж. Політики, державні службовці, силові структури, ЗМІ та ін. імітують «правильну політичну лінію», але ніхто не займається державотворчою політикою насправді. Наслідком цих явищ та процесів є цілковита недовіра народу до влади, президента, силових структур, депутатського корпусу. Як слушно зауважив М. Шульга, Україна «поки що належить до псевдоправових країн і до країн з «імітаційними демократіями» [11, с. 477].

Створюється ілюзія вільних і чесних виборів, у результаті чого не відбувається ротація правлячої верхівки, а навпаки, спрацьовує гальмівний механізм та невинувата мімікрія політичних систем не лише країн пострадянського простору, а й інших країн з недостатньо розвиненими інститутами демократії [12].

4. Імітація суспільно-політичного діалогу. Це насамперед стосунки між громадянами країни, політичними партіями та владою. За умов, коли звинувачувальний монолог став ледь не єдиною формою політичного спілкування, витіснивши діалог на узбіччя, Україна перетворюється на дезінформоване суспільство. Імітації партійними програмами того, що на практиці не буде реалізовано, імітація турботи про народ тощо, є невід'ємними елементами сценаріїв політичної діяльності. Особливо актуальною така імітативність стає у передвиборчі періоди, коли всі партії та їх очільники згадують про ветеранів та пенсіонерів. Політичні партії намагаються запропонувати власну програму дій, однак зазвичай це обмежується знаходженням лише оригінального гасла, нетрадиційного формулювання, «вбивчо»-переконливої реклами (наприклад, «почую кожного», «жінки за майбутнє», «Україна для українців» та ін.), щоб виділитись серед широкого загалу своєю неподібністю, але за усіма дешевими інсценізаціями маскується абсолютна індиферентність до виборців і лобіюються виключно свої вузькопартійні та приватні інтереси. Аналіз сучасного соціально-політичного діалогу в Україні дає можливість стверджувати, що безліч мімікрійних пропагандистських конструкцій у модифікованому вигляді збереглися в риториці нинішніх політиків.

Важливою проблемою соціально-політичного діалогу є девальвація багатьох термінів і загалом вимивання суті слів, що викликає несприйняття їх суспільством. Сьогодні українці, як політики, так і звичайні громадяни, не схильні серйозно і вдумливо ставитися до таких слів та понять як «демократія», «свобода», «права людини». Їх часте вживання, не підкріплене практичними діями, фактично знецінило ці терміни, що негативно позначається на політичному дискурсі в цілому.

Через відсутність чіткої та виваженої ідеології як стратегічного вектора партії виникає необхідність пошуку її імітативних форм. Звідси впливає низький рівень ідентифікації громадян з тією чи іншою політичною силою. Ідеологічні постулати не представляють для політичних сил в Україні жодної цінності. Одним із пояснень є незацікавленість українців у розвитку ідеологічних політичних проектів і неприйнятті ідеології як такої [13].

Практично усі партійні програми мають імітативну природу. За більш ніж два десятки років існування незалежної української держави в країні так і не склалися класичні політичні партії. Є політичні проекти з усіма необхідними партійними атрибутами, але створені під певних політиків: партія «Батьківщина» (Юлія Тимошенко), Партія регіонів (Віктор Янукович), «Фронт змін» (Арсеній Яценюк), «УДАР» (Віталій Кличко), «Свобода» (Олег Тягнибок) та інші. Відповідно, немає і боротьби між політичними партіями: є запекле протистояння їх лідерів. Жорстка орієнтація на лідерів призводить до того, що у партії немає зв'язку із суспільством, немає можливості мобілізувати своїх прихильників. Це було продемонстровано під час судового процесу над экс-прем'єром Юлією Тимошенко: під

стінами суду зібралось лише кілька тисяч чоловік. А оголошення вироку викликало мляву опозицію в країні, в якій на останніх президентських виборах 2010 року за Ю. Тимошенко проголосувало 11,5 млн осіб.

5. Імітація політичної опозиційності. Сьогодні українські опозиційні політичні сили не займаються опозиційною діяльністю, а тільки її імітують. Партії йдуть на вибори, не маючи серйозних пропозицій. Імітація опозиційності замінює відсутність серйозних ідеологічних концептів. На думку О. Масловської, «має місце неузгодженість між стандартним як для демократії, зафіксованим на законодавчому рівні інструментом впливу парламентської опозиції та змістом, формами впливу і ефективністю її діяльності, що є фактором, який дестабілізує політичний процес. Неправові практики, які характерні для парламентської опозиції, пояснюються наявністю прогалин у нормах права, на які накладається нерозвинена політична культура» [14, с. 12].

«В Україні бути опозиціонером одночасно і вигідно і не вигідно», – зазначає політолог П. Олещук [15] – очевидно, що існує «ліцензування» владою опозиції, що дозволяє через видачу «права на критику» влади контролювати політичний процес. Коли ми бачимо численні коментарі «опозиціонерів» у державних ЗМІ, прямі трансляції їх партійних з'їздів, спеціальні програми, присвячені критиці уряду, діалогу з громадськістю тощо, невже хтось повірить, що олігархічний режим допустить можливість пропагувати свої ідеї засобами підконтрольного телебачення тих, хто може олігархічному режиму бодай чимось зашкодити? Отже, у цьому випадку ми маємо справу із «ліцензованою опозицією», що має ліцензію на критику через центральні державні та олігархічні канали телебачення.

6. Імітація реформ. Реформи є явищем складним та характерним для перехідних етапів державотворення кожної держави. Однак їх соціальна роль і призначення в тому, щоб змінювати, переформатовувати ту чи іншу сферу суспільних відносин задля забезпечення виживання та функціонування всієї державної системи. Однак, коли система обмежується голими деклараціями та зорієнтована виключно на політичний імідж та суспільну думку, а також відволікання уваги від актуальних та злободенних проблем, тоді такі явища швидше можемо називати «псевдореформами», імітацією реформування державної системи. Відомий український політик А. Кінах визначає це таким чином: «Спроби удосконалення системи влади і підвищення рівня її прозорості та демократичності не повинні перетворюватися на примітивну торгівлю посадами і перманентний перерозподіл економічного і політичного простору. Однак цих висновків зроблено не було. І такий не відновлюваний історичний і політичний ресурс, як час, було використано не на вирішення тих завдань, що стоять перед країною, а на імітацію. Імітацію політичної реформи, імітацію удосконалення системи влади. І провал конституційної реформи значною мірою підтверджує цей факт» [16].

Реформи, про які говорить кожна нова українська влада, насправді не відбуваються. Мають існувати соціальні сили, які будуть їх втілювати в життя. Більшість же зацікавлена в тому, аби зберегти свої позиції, аби їх не зачіпали. В пострадянській системі довести будь-яку реформу до якоїсь логічної точки складно: вона ніби завжди приречена на половинчастість будь-яких змін. Наприклад в 2012-му в Україні між столицею та містами-господарями Євро-2012 закурсували корейські швидкісні потяги “Hyundai”, які розвивають швидкість 160 км/год. Для українських залізничних швидкість більша, ніж 120 км/год може бути зовеликою. Відповідно, неминуче потрібно змінювати колії по всій країні, щоб гарантувати безпеку руху. Цього не відбувалося, потяги “Hyundai” запустили, і дехто з пасажирів побоюється ними їздити. Люди не бачать такого інституційного й економічного середовища, в якому будь-яка реформа була б справді поступом. Таким чином, імітація створює своєрідне задзеркалля, де вся система настільки зжилася з цим віртуальним та символічним світом, що часом не розрізняє реальне та імітаційне.

Таким чином, можна зробити наступні висновки.

1. Підміна понять, маніпуляція свідомістю, мімікрійна діяльність, видання приватного бізнесу та капіталу за державні і громадські інтереси, нав'язування соціальних псевдостандартів і догм упродовж десятиліть незалежності стали звичним та укоріненим явищем соціально-

політичного життя українського суспільства. Складний шлях українського державотворення, пов'язаний з постійною соціальною нестабільністю, конфліктними та кризовими явищами в усій державній системі, неузгодженням управлінської діяльності та нерівномірним розподілом сфер впливу між соціальними та партійними групами і т. п., ставлять на часі необхідність ревізії та перегляду адекватності і змістової відповідності як органів державної влади, так і тих суспільних інститутів, що репрезентують громадянське суспільство.

2. Необхідність вдаватися до прийомів політичної мімікрії й їх ефективність у боротьбі за владу пов'язані з рівнями розвитку громадянського суспільства, правової і політичної культури і політичної свідомості громадян України. Цілком очевидно, що при їх достатньому розвитку в демократичному правовому суспільстві з усталеною багатопартійною плюралістичною політичною системою, з масовими навичками розуміння людьми власних інтересів і терпимістю до інтересів інших, необхідність в мімікрії як засобі виживання і самозахисту різко знижується. Однак сьогодні в українському суспільстві, у політиці особливо, ми не спостерігаємо цієї позитивної динаміки.

Унаслідок тоталізації імітативності в Україні сформувалась картина подвійної моралі (ситуація дещо скидається на Радянський Союз: «одні слова для кухонь, інші – для вулиць») – суспільне життя змушує проявляти певну активність, вливатись у потоки вулиць, заповнювати офіси тощо, а з іншого боку – тотальна недовіра один до одного та до всього, що є реальною дійсністю. Це наслідки надмірної концентрації мімікрії в соціально-культурному та політичному просторі.

3. Політична мімікрійна поведінка породжується саме відповідною політичною системою та політичною культурою суспільства. Політична культура українських громадян – це та загальна основа, яка дозволяє аналізувати діяльність політичних лідерів і партій й одночасно оцінювати їх поведінку (в тому числі й мімікрійну). Отже, слід припустити, що прояви політичної мімікрії, до якої вдаються політичні діячі, знаходяться у безпосередній залежності від стану політичної культури громадян.

4. Основними чинниками, й одночасно важливими компонентами політичної культури українського суспільства, які б сприяли унеможливленню політичної мімікрії, слід вважати: формування та розвиток протестної діяльності громадян, яка відображує ціннісні їх установки й одночасно демонструє відповідний рівень політичної свідомості і культури; формування політичного критичного мислення громадян, що конкретно відображає їхню політичну свідомість і сьогодні повинно стати важливою характеристикою політичної культури українського суспільства, насамперед в контексті розпізнавання мімікрійної діяльності політиків; формування реально діючого інституту політичної відповідальності в українському суспільстві.

1. *Мимикрия* [Електронний ресурс] // Викисловарь. – Режим доступа :

<http://ru.wiktionary.org/wiki/>. – Название с экрана.

2. *Ольшанский Д. В.* Основы политической психологии / Ольшанский Д. В. – Екатеринбург : Деловая книга, 2001. – 496 с.

3. *Беседа* Сталина с Фейхтвангером о культе личности от 08 января 1937 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа :

<http://www.liveinternet.ru/tags/page2.html>. – Название с экрана.

4. *Як позбутися* пострадянськості? [Електронний ресурс] / Проект Інституту світової політики за підтримки Чорноморського фонду регіональної співпраці. – К., 2012. – 150 с. – Режим доступу :

http://iwp.org.ua/img/postsov_all_ukr.pdf. – Назва з екрану.

5. *Рада* скасувала деякі депутатські пільги // Українська правда. – 2014. – 28 лютого.

6. *Перепада О.* Корупція в судах: а що за нею? / О. Перепада // Українська правда. – 2011. – 06 квітня.

7. *Украина* за год продала вооружения почти на миллиард долларов: в основном «советского» и в Африку [Электронный ресурс] // Политическая кухня Украины. – 2011. – 18 июля. – Режим доступа :
<http://www.polit-sovet.com/articles/issledovaniya/ukraina-prodala-vooruzheniya-na-krugluyu-summu-v-afriku-74.html>. – Название с экрана.
8. *Радзиховский Л.* Имитация истории [Электронный ресурс] / Л. Радзиховский // Эхо Москвы. – Режим доступа :
<http://echo.msk.ru/blog/radzhovskiy/823041-echo/>. – Название с экрана.
9. *Мельник Я.* Імітація в контексті формування політичного дискурсу: східноєвропейський контекст [Электронный ресурс] / Я. Мельник, Н. Криворучко. – Режим доступа :
<http://www.mesoeurasia.org/archives/7941>. – Назва з екрану.
10. *Дергачев В.* «Чтобы сойти с ума – надо его иметь»: тенденции постсоветской имитации Реформации и Просвещения [Электронный ресурс] / В. Дергачев. – Режим доступа :
<http://dergachev.ru/analit/3.html>. – Название с экрана.
11. *Шульга М.* Деструкція влади (замість післямови) / М. Шульга // Українське суспільство 1992–2008. Соціологічний моніторинг / [за ред. В. Ворони, М. Шульги]. – К. : Ін-т соціології НАН України, 2008. – С. 463–483.
12. *Waclaw R.* Imitacja demokracji / R. Waclaw // Gazeta wyborcza. – Mode of access :
http://wyborcza.pl/1,86117,10337528,Imitacja_demokracji.html. – Title from the screen.
13. *Самброс А.* Смерть идеологий? / А. Самброс // Українська правда. – 2010. – 17 вересня. – С. 4.
14. *Масловська О. М.* Політико-культурологічні детермінанти функціонування політичної опозиції: світова та українська практика : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук : спец. 23.00.03 «Політична культура та ідеологія» / Олена Миколаївна Масловська. – К., 2013. – 20 с.
15. *Олещук П.* Ліцензована опозиційність [Электронный ресурс] / П. Олещук // Кореспондент. net. – 2012. – 13 серпня. – Режим доступа :
<http://blogs.korrespondent.net/celebrities/blog/oleshchuk3/a73275> . – Назва з екрану.
16. *Кинах А.* Методом удара кулака по столу вопрос о едином кандидате не решается [Электронный ресурс] / А. Кинах // Зеркало недели. – 2004. – № 18–19. – Режим доступа :
http://gazeta.zn.ua/POLITICS/anatoliy_kinah_metodom_udara_kulakom_po_stolu_vopros_o_edinom_kandidate_ne_reshaetsya.html. – Название с экрана.